

Ungváry Rudolf

Vajda Erik elméleti munkássága

A hatvanas évek eleje, az akkoriban robbanásszerűen meginduló nemzetközi informatikai fejlődés sajátos helyzetben találta a magyar könyvtári szakmát. A pártállami rendszerben, főleg az 1956-os forradalom után számos, a maga területén jelentős szakember szorult ki a szakmájából, és talált menedéket a könyvtárakban (többek között *Bibó István* is a *KSH Könyvtárában* dolgozott). Ezzel párhuzamosan jelentek meg a könyvtárakban olyan szakemberek, akiknek közgazdász, formális nyelvészeti, matematikai, vagy egyéb természettudományos műveltségük volt, és szemléletük alapján minden készen állt, hogy a magyar könyvtári szakma megújuljon. Közéjük tartoztak többek között *Vajda Erik*, *Dezső László*, *Horváth Tibor* és *Vargha Dénes*.

Magyarországon ebben az időszakban az *Egyetemes Tizedes Osztályozás* kultúrája rendkívül színvonalas volt. Ami az elméleti, szerkesztői és tanári kérdéseket illeti, ezért a kultúráért talán a legtöbbet *Babitzky Béla* tette. De hogy a magyar ETO eredményesen kapcsolódhatott az ETO második világháború után megújult nemzetközi rendszeréhez, az a közgazdász végzettségű *Lázár Péter*nek, az *Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ (OMKDK)* igazgatójának volt köszönhető. Lázár kezdettől fogva abban látta a magyar könyvtári világ nemzetközi nyitására az egyik legfontosabb lehetőségét, ha csatlakozni lehet az ETO-nak az akkoriban a *Nemzetközi Dokumentációs Szervezet (FID)* által karbantartott rendszeréhez. Ő teremtette meg azokat a lehetőségeket, melyek alapján évtizedekig biztosítva volt az ETO legújabb kiadásaihoz való rendszeres hozzáférés. Ez a pártállami körülmények között nem volt egyszerű, Lázár azonban elég szakmai tekintélyt tudott kivívni, főképp pedig nyomós érveket tudott felhozni annak érdekében, hogy az állami forrásokat ehhez megszerezze. Már akkor felismerte, hogy az ETO, vele egy nemzetközileg elfogadott és karbantartott metanyelvi rendszer korszerű használata a technológiai versenyképesség egyik szerény, de a tartalom szerinti információkezelés fontos eszköze. Hozzáértő bábáskodása révén néhány évtized alatt megszületett 1968–1972 között a 42 kötetes teljes ETO nyomtatott magyar kiadása és a középkiadások.¹ Az ugyancsak közgazdász végzettségű Vajda Erik ezekben

az években kezdte meg rendszerszervező tevékenységét az OMKDK-ban az információkeresés területén.

Vajda Erik képességei ebben a mezőnyben bontakoztak ki. Tehetségének legnagyobb részét a tájékoztatószervezés vette igénybe. Pályafutásának elején az Országos Műszaki Könyvtár szakirodalmi tájékoztatóinak sokszorosított formában megjelenő kiadásait szervezte meg és felügyelte. Nyomukat mára már csak a könyvtári katalógusokban megtalálható sorozati leírások őrzik. Utolsó előtti nagy munkája a *Műszaki Könyvtárak Osztott Katalógizálási Rendszerének (OSZKÁR)* kialakítása volt. Figyelemre méltó, hogy ennek során érvényt szerzett annak a felismerésnek, hogy a korszerű automatizált könyvtári rendszer nem nélkülözheti sem az ETO, sem a tezaurusz együttes használatát. Ennek köszönhető, hogy elkészítette az *Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK)* műszaki-gazdasági makrotezauruszát és a hozzá szükséges alkalmazási dokumentumokat (alkalmazási szabályzat, példatár). Ezt a tezauruszt máig használják a *Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Könyvtárában*. Vajda ezt követően a magyar közös katalógizálási rendszer (*MOKKA*) kialakítását irányította néhány évig.

Műveltsége, lényegfelismerő képessége abban is megmutatkozott, hogy már kezdettől fogva felismerte a metaadatok jelentőségét. Erről tanúskodtak már az internet előtti korban az irányítása által kiadott, *Polzovics Iván* szerkesztette szakirodalmi tájékoztatók is, melyekhez rendkívül igényesen összeállított tárgyszavas mutatók tartoztak.

1972-ben pedig, afféle módszertani példaként kezdeményezte a *Várady Éva* szerkesztésében megjelent „Fogalomgyűjtemény az informatika válogatott területeiről” [1] című mikrotezaurusz

¹ Mára az ETO magyarországi intézményes fejlesztése összeomlott, továbbá a kapcsolat az ETO-t fenntartó és továbbfejlesztő nemzetközi konzorciumhoz megszűnt, a helyzete teljesen tisztázatlanná vált, a hazai könyvtárak forráshiány miatt érdemi fejlesztés nélkül használják.

létrejöttét. Ilyen részletességű és minőségű munkára nemzetközi szinten nincs példa, valójában csak az a „rossz” benne, hogy magyarul és Magyarországon jelent meg.

Ugyanebben az évben segített közreadni egy, ugyancsak az információkereséssel és osztályozással foglalkozó, *Homoródiné Botond Éva* szerkesztésében megjelent cikkgyűjteményt „Az informatika egyes elvi kérdései” [2] címen.

1975-ben írta meg Vajda Erik az „Osztályozás egyes kérdései” [3] című művét, mely a *Hollós Miklóssal* közösen kiadott „Az osztályozás néhány kérdése” című könyvben jelent meg. Itt fogalmazta meg alapvető felismeréseit a többféle információkereső nyelv együttes alkalmazásának jelentőségéről, azaz arról, hogy az ETO-t és a tárgyszavas (tehát egy osztályozási, hierarchikus és egy természetes nyelvű, analitikus) rendszert együttesen kell használni ahhoz, hogy a tartalom szerinti információkeresés hatékonysága a legnagyobb legyen.

Ebben az időben már nemzetközi szervezetekben (*IFLA, UNISIST*) is dolgozott, legnagyobb részt a szabványosítás területén. Az Unesco kiadásában jelent meg a kor nemzetközi és nemzeti normatív kiadványait az információk kezelése terén a teljesség igényével tárgyaló műve, egyben az UNISIST kézikönyve [5].

A hetvenes években a *Magyar Szabványügyi Hivatalban* – éppen a nemzetközi informatikai fejlődés hatására – került sor az ISO 2888-as nemzetközi tezauruszszabvány nemzeti változatának [4] kidolgozására. A szerkesztőbizottság tagjai Vajda Erik mellett Horváth Tibor, Dezső László kutatóintézeti módszertani könyvtáros, Vargha Dénes nyelvész és e sorok írója voltak. Az, hogy ez a szabvány az egyik leginkább kidolgozott relációtípusválasztékkal rendelkezik, többek között Vajda és Vargha jövőbe látó hozzáértésének volt köszönhető. Az informatikai és interdiszciplináris összefüggéseket képviselő szerkesztők érvényesíteni tudták a szemléletüket, és fél év alatt az egyik legkorszerűbb nemzeti tezauruszszabvány született, melynek 1987-es második kiadása ugyanennek a szerkesztőbizottságnak a közreműködésével tovább tökéletesedett.

A szerkesztők felismerték annak jelentőségét, hogy a tezauszok szemantikai erejének a jövőben rendkívüli jelentősége lesz. Ennek előrelátásához jó adag derűlátás is szükséges volt, és a

gyümölcsei még a mai napig sem értek teljesen be, de a szemantikus web fejlődése abba az irányba mutat, amelyet a magyar szabvány megalkotói megsejtettek a múlt század 70-es éveiben. A résztvevők a MARC-formátum jelentőségét is felismerték, és lehetővé kívánták tenni, hogy a formátumban megadott megjegyzésmezők a szabványban megfelelő képviselőt találjanak.

A magyar tezauruszszabvány megjelenése véglegessé tette Magyarországon az összetett tárgyszavas rendszerek visszaszorulását, a tezauszok elterjedését, és távlatilag azt, hogy a századfordulóra megszülethetett az addig készült speciális tezauszok szókincsének egyesítésével és kiegészítésével, nem utolsó sorban pedig egy korszerű tezauszkezelőnek a segítségével a mára országsszerte használt az egyetemes magyar közművelődési tezausz, a Köztaurusz.

2002-ben, amikor már hozzáértését a MOKKA szervezése érdekében kamatoztatta, írta meg e sorok szerzőjével közös, két kiadást és egy internetes közreadást megért művét „Könyvtári információkeresés” [6] címen. Jelentős részben neki köszönhető, hogy a könyvben máig tartó érvénnyel sikerült összefoglalóan, ugyanakkor részletesen áttekintve tárgyalni az egyik legfontosabb könyvtári szakterület kérdéseit, amely nélkül a mai, webes körülmények között különösen nem képzelhető el korszerű tartalomszolgáltatás.

Irodalom

- [1] Fogalomgyűjtemény az informatika válogatott területeiről. Összeáll. Várady Éva, [közrem. Szabó Julianna, Szentpáli Éva, Wéber Katalin]; [bev. Vajda Erik]. – Budapest : Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, 1972. XVIII., 191 p.
- [2] Az informatika egyes elvi kérdései. Cikkgyűjtemény. [Szerk. Homoródiné Botond Éva.]; [bev. Vajda Erik]. – Budapest : Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, 1972. 183 p.
- [3] Az osztályozás egyes kérdései. In: Az osztályozás néhány kérdése. – Budapest : Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központ, 1975. – p. 3–50.
- [4] MSZ 3418–87 Magyar nyelvű információkereső tezauszok. Szerkezete, részei és formái. [Első kiadás: 1976.]
- [5] UNISIST Guide to Standards for Information Handling / prepared by the UNISIST Working Group on Bibliographic Data Interchange ; Compiled. by Erik Vajda. – Paris : Unesco, 1980. – 304 p.

[6] Ungváry Rudolf – Vajda Erik: Könyvtári információkezelés. – 2. jav. kiadás. – Budapest : Typotex, 2002. – 169 p.

Beérkezett: 2014. VI. 2-án.

Big Data képzést indít a Közép-Európai Egyetem és az IBM

Az üzleti élet és a munkaerőpiac várható változásaira készülve indít közös mesterképzést a CEU és az IBM. Az Európában szinte egyedülálló big data szakra közgazdászokat, szociológusokat várnak és olyan diplomásokat, akik az adathasznosítás legújabb módszereivel szeretnének megismerkedni. A képzés a nemzetközi felsőoktatási akkreditációt követően 2015-ben indulhat. A Gartner piackutató szerint 2015-ig világszerte 4,4 millió munkahelyet kell majd betölteni a big data elemzésében jártas, felkészült szakemberekkel. Az USA munkaügyi hivatalának becslése szerint a következő 8 évben 24%-kal több adatelemzői kompetenciát igénylő munkahely jön majd létre a világon.

Az analitika ma már szinte minden üzleti területen nélkülözhetetlen, ahol stratégiai döntések születnek. Menedzserek, gazdasági elemzők, informatikusok, statisztikai szakemberek egyaránt kénytelenek elsajátítani a nagy mennyiségű strukturálatlan adatok elemzéséhez szükséges kompetenciákat, ha lépést akarnak tartani versenytársaikkal. A legjobb, ha az alapokat már az egyetemen megismerik. A felsőoktatás jól érzékeli a növekvő piaci igényeket, és ma már rengeteg intézményben tanítanak „big data tárgyakat”, sőt, 2013-ban az írországi Dublin City University-n, a helyi IBM közreműködésével önálló big data képzés is indult.

Idén, Európában másodikként, a budapesti Közép-európai Egyetem (CEU) is bejelentette, hogy az IBM Magyarországgal együttműködve big data szakot indít MSc képzésben. A képzés célja, hogy megismertesse a hallgatókat az üzleti célú adathasznosítás technológiáival, s mellette a big data közigazgatásban, városfejlesztésben és egyéb területeken felmerülő lehetőségeivel. A szak pontos neve Master of Science in Business Analytics, a tanterv elsősorban az adatelemzési és technológiai kompetenciákra koncentrál. Kiemelt tárgy lesz az üzleti intelligencia, de sok más mellett adatvizualizációt, hálózattudományt, adatbiztonsági, közgazdasági, statisztikai és menedzsment ismereteket is tanulni fognak a hallgatók. Az egyetem elsősorban közgazdász alapvégzettségű diákokra számít, de várják szociológusok, mérnökök, statisztikusok jelentkezését is.

„Az adat új természeti erőforrás, korlátlan mennyiségben áll rendelkezésre, ráadásul könnyen hozzáférhető. Ahhoz azonban, hogy hasznot tudjunk hajtani belőle, új készségekre és komoly szakmai tudásra van szükség.” – mondta *Georgiu Achilles*, az IBM Magyarország vezető tanácsadója. „A felhő, a közösségi és mobil megoldások mellett az IBM stratégiájának fontos pillére az üzleti analitika, így magától értetődő volt, hogy aktív szerepet vállalunk e kifejezetten jövőbemutató képzési program megvalósításában.”

A CEU és az IBM Magyarország képzése az ún. action based learning módszeren alapul, amely igyekszik egyensúlyt teremteni az elméleti és a gyakorlati oktatás között. A labormunkákon valódi problémák megoldásán dolgoznak majd a diákok, melyhez az IBM globális esettanulmányai nyújtanak szakmai háttérrel. A CEU oktatói mellett az IBM munkatársai és más vendégelőadók is tartanak majd órákat a világ minden tájáról, de az informatikai cég az oktatási anyagok elkészítéséből is részt vállal.

„Az Üzleti Analitika képzés az egyik legizgalmasabb program az elmúlt évek kezdeményezései közül a Közép-európai Egyetemen. Ezzel a master diplomával reményeink szerint egy megalapozott karrier lehetőségét nyújtjuk a nálunk végző szakembereknek, egy dinamikus, gyorsan fejlődő szektorban.” – fogalmazott *Mel Horwitch*, a CEU Business School dékánja. A CEU szenátusa már elfogadta az mesterszak tantervét, már csak a nemzetközi akkreditáció van hátra. Ha minden jól megy, 2015-ben elindulhat a képzés.

/SG.hu Hírlevél 2014.04.22./

(B.Bné)